

KONCEPTUALIZACIJA NACIONALNIH VARNOSTNIH INTERESOV

Povzetek. Nacionalni interesi vsake države so v osnovi nacionalni varnostni interesi. Osnovni (vitalni) interes Republike Slovenije in vsake druge sodobne države je zagotovitev čim višje stopnje varnosti svojih državljanov in institucij oziroma čim nižje stopnje ogrožanja nacionalne varnosti. Avtor v prispevku ugotavlja, da se koncept nacionalnega varnostnega interesa spreminja skladno s spreminjanjem koncepta ogrožanja varnosti. Tako je širitev pojmovanja (ogrožanja) varnosti po koncu hladne vojne privedla do diferenciacije nacionalnega varnostnega interesa, ki je sestavljen iz množice parcialnih varnostnih interesov, ki ustrezajo dimenzijam in pojavom ogrožanja varnosti. V tem smislu se pojavi problem opredeljevanja nacionalnih varnostnih interesov, kar je v prispevku prikazano s konceptom obrambne dileme in analizo razprave o razmerju med varnostjo in svobodo po septembrskem terorističnem napadu na WTC in Pentagon. Avtor tudi izpostavlja, da je temeljni nacionalni varnostni interes (Republike Slovenije) v preprečevanju nastajanja groženj varnosti v drugih državah predvsem iz iste regije in v zaustavitvi njihovega transnacionalnega prenašanja.

Ključne besede: nacionalni varnostni interesi, ogrožanje nacionalne varnosti, kompleksnost, večdimenzionalnost, transnacionalnost, varnost, svoboda, Slovenija

Uvod

Za koncepta nacionalnega interesa in ogrožanja nacionalne varnosti je značilna dokaj visoka stopnja relativnosti, plastičnosti in tesne povezanosti. Vsako resno in poglobljeno opredeljevanje nacionalnih interesov vključuje tudi temeljne nacionalnovarnostne elemente. V tem smislu sodijo nacionalni varnostni interesi med temeljne nacionalne interese, poleg tega pa se tudi sam koncept nacionalnih varnostnih interesov spreminja vzporedno z ogrožanjem varnosti. Cilj tega prispevka je prikazati to povezanost ter proces skupnega spreminjanja in s tem pojasniti sodobni koncept nacionalnega varnostnega interesa.

* Mag. Iztok Prezelj, mladi raziskovalec na Fakulteti za družbene vede.

Nacionalni interes je verjetno eden od najbolj gnetljivih politoloških pojmov in zato tudi eden od najbolj zlorabljenih. Mnogi avtorji poudarjajo subjektivnost in množičnost nacionalnih interesov. Denimo, Oxfordski slovar politike opredeljuje nacionalni interes kot interes države, ki ga običajno opredeli vlada, mnogokrat pa ga uporabljajo politiki kot izjemno močno sredstvo mobiliziranja podpore za določena dejanja na področju notranje politike (The Concise Oxford Dictionary of Politics, 1996). Poleg političnih strank obstaja v vsaki družbi in državi še množica raznih skupin, ki predstavljajo lastne interese kot nacionalne interese. To dejstvo je navedlo nekatere znanstvenike (npr. Raymond Aron), da so celo zanikali obstoj kakršnegakoli racionalnega nacionalnega interesa (glej Frankel, 1970: 19). Vendar pa pojem nacionalnega interesa v samem jedru obsega poleg nekaterih bolj subjektivnih tudi manj subjektivne ali celo nesubjektivne elemente, ki so povezani s samo eksistenco vsake posamezne države, družbe in mednarodne skupnosti. V tem smislu Plano in Olton (1988: 10) opredeljujeta nacionalne interese kot generalizacijo temeljnih nacionalnih potreb, kamor sodijo samoohranitev, neodvisnost, ozemeljska celovitost, vojaška varnost in ekonomska prosperiteta. Avtorja tudi ugotavljata, da se konkretni zunanjepolitični cilji, ki so konkretizacija nacionalnih interesov, razlikujejo od države do države, vendar se v njihovem ozadju vedno nahajajo abstraktni cilji, kot so samoohranjanje, varnost, nacionalna prosperiteta in prestiž, širitev ideologije in moči. Martha Finnemore (1996: 1-2) podobno razume nacionalne interese kot varnost, moč in bogastvo države, Ikkenberry (1986: 54-55,61) pa kot povečevanje nacionalne kompetitivnosti z minimalnimi domačimi političnimi stroški. Pomembno je tudi ugotoviti, da povezava med ogrožanjem varnosti in nacionalnim interesom dejansko pride najbolj do izraza pri realističnem konceptu nacionalnega interesa, ki izpostavlja varnost kot osrednji državni cilj, moč države pa kot sredstvo, s katerim bi dosegli ta cilj. Po tem konceptu mednarodnih odnosov je ključno vodilo držav v mednarodnih odnosih upoštevanje lastnega nacionalnega interesa, ki ga prvenstveno vežejo na varnost.

Osnovni nacionalni interes vsake države je torej zagotovitev eksistence in primerne stopnje varnosti njenega prebivalstva. Frankel (1970: 73) uporablja izraz "vitalni interesi" za poimenovanje interesov, ki so povezani s preživetjem. Glede teh interesov države niso voljne sklepati kompromisov in so pripravljene iti v vojno. Podobno Holsti (glej Luard, 2001: 587) ločuje med (1) osnovnimi interesi ter vrednotami, (2) srednjeročnimi in (3) univerzalnimi dolgoročnimi cilji. Osnovne vrednote in interese opisuje kot "tisto vrsto ciljev, za katero so ljudje najbolj pripravljeni na največje žrtve". To so kratkoročni cilji, saj drugih ciljev ni mogoče doseči drugače, kakor da politična enota, ki jih uresničuje, ohrani svoj obstoj. Pri tem je potrebno razumeti, da osnovni nacionalni varnostni interes predstavlja želeno stanje, ki se nikoli popolnoma ne uresniči, saj stoodstotna varnost enostavno ni mogoča.

Osnovni nacionalni varnostni interes Republike Slovenije je torej v tem, da svojim državljanom in institucijam zagotovi pogoje življenja in delovanja z dejansko čim višjo stopnjo varnosti oziroma čim nižjo stopnjo ogrožanja varnosti. V tem smislu Republika Slovenija v Resoluciji o strategiji nacionalne varnosti (2001) loči med življenjskimi in strateškimi interesi. Med prve uvršča: ohranitev nacionalne identitete, samobitnosti slovenskega naroda, neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske celovitosti države.

Večdimenzionalnost in kompleksnost nacionalnega varnostnega interesa

Po netradicionalističnem pojmovanju, ki se je razvilo po koncu hladne vojne, je "ogrožanje varnosti kakršnokoli stanje, v katerem ni zagotovljen obstoj in uravnotežen razvoj določenega referenčnega objekta" (Prezelj, 2001). Ta opredelitev je morda jasna, vendar pa pride do relativnostnih problemov pri njeni intepretaciji oziroma operacionalizaciji. Med grožnje nacionalni varnosti po Ullmanovi (1983:133) opredelitvi namreč spadajo VSI tisti dogodki ali sekvence dogodkov, ki grozijo, da bodo v kratkem času drastično znižali kakovost življenja prebivalcev države ali da bodo drastično zožali izbiro možnih političnih reakcij, ki so na voljo državi in zasebnim nevladnim subjektom (posameznikom, skupinam ter korporacijam) znotraj države. Če se vprašamo, kaj vse lahko predstavlja grožnja nacionalni varnosti v okviru tako široke definicije, potem dobimo celotno paleto najrazličnejših pojavov, ki jih lahko označimo kot grožnje nacionalni varnosti. Te pojave so utemeljitelji evropskega večdimenzionalnega znanstvenega raziskovanja varnosti (kopenhagenska šola) (glej Buzan, Kelstrup, Lemaitre, Tromer in Waever, 1990; Buzan, 1991; Waever, Buzan, Kelstrup in Lemaitre, 1993; Buzan, Waever in De Wilde, 1998) razdelili na vojaški, okoljski, gospodarski, politični in družbeni (identitetni in kulturni) sektor oziroma dimenzijo. Kopenhagenska šola je na pragmatičen način povezala tradicionalistično in netradicionalistično razumevanje varnosti družbe, kar pomeni, da je med številne nevojaške dimenzije varnosti vključila tudi vojaško dimenzijo v svoji nespremenjeni obliki. Vendar pregled druge relevantne literature o opredeljevanju sodobne varnosti (glej Prezelj, 2000a, 2001) pokaže, da kopenhagenska šola pozablja na vsaj štiri, z varnostnega vidika zelo pomembne dimenzije (kriminalna, teroristična, zdravstvena in informacijska dimenzija), s katerimi je potrebno dopolniti večdimenzionalni model ogrožanja varnosti, ki ga uporabljamo v tem prispevku.

Sama večdimenzionalnost varnosti in ogrožanja varnosti se odraža v večdimenzionalnosti izražanja nacionalnega varnostnega interesa. Ker bi le s težavo zatrjevali, da obstaja enotni nacionalni (varnostni) interes, raje uporabljamo množino "nacionalni interesi", kamor sodijo tudi nacionalni varnostni interesi. Večdimenzionalnost nacionalnega varnostnega interesa pomeni njegovo partikularizacijo oziroma razdelitev na več med seboj povezanih komponent. Do tega je prišlo vzporedno s širjenjem pojmovanja (ogrožanja) varnosti na politični in znanstveno-strokovni ravni. Od začetka osemdesetih let dalje se namreč začenjajo pojavljati širši pristopi (politični programi¹ in znanstveni koncepti²), ki presegajo dokaj poenostavljeno vojaško-politično razumevanje pojava varnosti družbe, države in mednarodne skupnosti.³ Z drugimi besedami lahko rečemo, da je vzporedno

¹ Npr. poročili Palmejeve in Brandtove komisije, potem koncept človekove varnosti iz prve polovice devetdesetih (glej *Human Development Report*, 1994: 24) itn.

² Npr. Ullman (1983) z gospodarsko-razvojnim konceptom varnosti, J. Mathews (1989) z ekološko-demografskim konceptom varnosti in kopenhagenska šola z večsektorskim (večdimenzionalnim) razumevanjem varnosti (glej Buzan, Kelstrup, Lemaitre, Tromer in Waever, 1990; Buzan, 1991; Buzan, Waever, de Wilde, 1998).

³ Koncept zunanjih sovražnikov je bil dokončno zamenjan s strani koncepta virov ogrožanja (Grizold, 1999a: 30, 1999b: 3).

s povečevanjem števila groženj varnosti prišlo do razširitve koncepta in dimenzij nacionalnega varnostnega interesa. Naslednja tabela prikazuje nekatere ključne grožnje varnosti po naštetih dimenzijah in odgovarjajoče nacionalne interese. Po posameznih dimenzijah so navedeni le ključni pojavi izmed množice potencialnih groženj varnosti, ki jih opredeljuje stroka na posameznih področjih. Marsikatera grožnja bi lahko bila uvrščena pod drugo dimenzijo, kjer pa ne bi imela ključne vloge. Tabela velja za vsako sodobno državo in v tem smislu tudi za Slovenijo.

Tabela 1: Dimenzije ogrožanja nacionalne varnosti in odgovarjajoči nacionalni varnostni interesi.

Dimenzije ogrožanja nacionalne varnosti sodobne države (RS) z osnovnimi indikatorji:	Nacionalni varnostni interesi:	Dimenzije ogrožanja nacionalne varnosti sodobne države (RS) z osnovnimi indikatorji:	Nacionalni varnostni interesi:
<p>Vojaške grožnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - oborožena (JKB ali konvencionalna) agresija na državo in njeno suverenost - demonstracija vojaške sile - geografska bližina oboroženega konflikta - geografska bližina reguliranega (oboroženega) konflikta - širjenje orožja za množično uničenje 	<ul style="list-style-type: none"> - odvracanje, zagotavljanje bojne pripravljenosti, vojaška obramba - odvracanje, vojaška obramba - odvracanje, nudenje vojaške pomoči, sklepanje vojaških oziroma obrambnih koalicij, sodelovanje v mednarodnih operacijah vsiljevanja miru in nadziranja ali vsiljevanja sankcij - sodelovanje v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah - onemogočati širjenje orožja za množično uničenje 	<p>Politične grožnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedemokracija - političnega sistema - nespoštovanje človekovih pravic in svoboščin - medijska nesvoboda - visoka stopnja korupcije 	<ul style="list-style-type: none"> - zagotoviti transparentnost, pluralnost in demokratičnost političnega procesa (oblikovanja in izvajanja politik) - zagotoviti spoštovanje človekovih pravic in svoboščin - zagotovitev svobode medijev, izogibanje cenzurnim pritiskom, korektno obveščanje širokega spektra javnosti - preprečevanje korupcije na vseh državnih in nedržavnih nivojih
<p>Okoljske grožnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - naravne in antropogene nesreče (poplave, potresi, požari, nevihte...) - onesnaževanje okolja, globalno segrevanje - pomanjkanje vode 	<ul style="list-style-type: none"> - preprečevati nastanek naravnih in antropogenih nesreč, učinkovito obveščanje prebivalstva o nevarnostih, izvajanje zaščitne in reševalne prebivalstva, premoženja in državnih institucij na kriznih območjih - upoštevanje okoljevarstvenih standardov, zmanjšanje onesnaževalnih emisij v zrak, vodo in zemljo. - zagotoviti zadostne količine tega temeljnega sredstva za življenje, smotrna izraba obstoječih vodnih virov 	<p>Identitetne in kulturne grožnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - etnična, verska in jezikovna heterogenost, če povzroča neenotnosti in konflikte, - izginjanje oziroma omejevanje temeljnih kulturnih vzorcev - velika stopnja ilegalne imigracije - veliko število beguncev 	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšanje negativnih (varnostnih) posledic teh konfliktov - prispevanje k ohranjanju in razvoju nacionalnega jezika ter negovanje splošnih kulturnih tradicij - omejiti pritek ilegalnih imigrantov - sprejemati zmerno število beguncev
<p>Gospodarske grožnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nizka stopnja gospodarskega razvoja, nizek BDP, revščina (v tej funkciji tudi visoka stopnja zadolženosti in visoka inflacija) - visoka stopnja brezposelnosti - velika odvisnost od uvoza materialnih dobrin (tudi veliko nesorazmerje med uvozom in izvozom) 	<ul style="list-style-type: none"> - zagotovitev čim večje stopnje gospodarske razvitosti, produktivnosti in rasti ob upoštevanju novih tveganj, ki se pojavijo s tem - neposredno ali posredno zmanjšati brezposelnost v družbi - zagotovitev suverena razpolaganja s strateškimi surovinami in viri 	<p>Zdravstvene grožnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - velika razširjenost nalezljivih boleznih (AIDS, tuberkuloza, ebola itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> - preprečiti nastanek in širitev nalezljivih boleznih, zavarovanje področij, ki so izpostavljena nalezljivim boleznim
<p>Kriminal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - visoka stopnja kriminalitete v družbi (ropi, umori, trgovanje z drogami itd.) - tihotapljenje JKB materialov in konvencionalnega orožja itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> - nizka stopnja kriminalitete v družbi, odkrivanje ter preprečevanje uporabe drog in trgovanja z drogami - učinkovit nadzor nad tokovi ilegalnega trgovanja z orožjem in drugimi nevarnimi materiali 	<p>Terorizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - obstoj in delovanje mednarodnih ali nacionalnih terorističnih skupin (sabotaže, bombni napadi, JKB terorizem, politični umori, ugrabitve letal, talcev, napadi na ambasade itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> - omejitev možnosti in razlogov za nastanek nacionalnih terorističnih skupin, odkrivanje in preprečevanje delovanja terorističnih skupin
<p>Informacijske grožnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vdor v ključne informacijske mreže in njihova onesposobitev 	<ul style="list-style-type: none"> - zagotavljanje visoke stopnje zaščite pred (kiber) vdorom v ključne nacionalne informacijske sisteme, baze ipd. 		

Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije (1993) ni eksplicitno opredeljevala varnostnih interesov Slovenije, čeprav je bilo iz vsebine razvidno, da določa temeljna izhodišča nacionalne varnosti. Sedaj veljavna Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (2001) izpostavlja že omenjene življenjske interese, ki so povezani z varnostjo države v ožjem smislu (suverenost, celovitost) in ohranjanjem nacionalne identitete ter samobitnosti slovenskega naroda, ter strateške interese, med katere sodijo zagotovitev delovanja demokratičnega parlamentarnega političnega sistema, krepitev pravne in socialne države, dosledno spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, vključno z zaščito pravic narodnih manjšin ter zagotavljanjem razvoja slovenskih avtohtonih narodnih manjšin v zamejstvu, zagotovitev stabilnega gospodarskega razvoja in krepitev konkurenčnega gospodarstva ter vključevanje v EU in Nato.

S povečanim številom dimenzij ogrožanja nacionalne varnosti je prišla do izraza kompleksna grožnja varnosti (glej Prezelj, 2000a), ki temelji na močni povezanosti posameznih dimenzij ogrožanja varnosti. Najhujše varnostne krize (kompleksne krize) se namreč razvijejo kot rezultat ekstremne eskalacije ogrožanja varnosti v eni dimenziji, kar prispeva k eskalaciji groženj varnosti po drugih dimenzijah. Gre torej za kombinacijo kriz v več varnostnih dimenzijah oziroma kombinacijo stopnjevanih groženj iz več dimenzij. Denimo oboroženi vojaški spopadi visoke intenzivnosti, kar predstavlja eskalacijo vojaškega ogrožanja varnosti, vplivajo neposredno ali posredno na eskalacijo kriminala, terorizma, okoljskih, gospodarskih, zdravstvenih, identitetnih, političnih, informacijskih in še drugih groženj varnosti (npr. Kosovo, BiH, Makedonija ipd.). Velja seveda tudi obratno, da ekstremna eskalacija naštetih nevojaških groženj varnosti povečuje verjetnost ali intenzivnost oboroženega konflikta.⁴ Kompleksna grožnja varnosti družbe je v tem smislu grožnja s kompleksnimi vzroki (iz več dimenzij) in kompleksnimi posledicami (v drugih dimenzijah).

Podobno kompleksnost v smislu vzajemne povezanosti je opaziti tudi pri zgoraj naštetih nacionalnih varnostnih interesih. V tem smislu je Holsti (glej Luard, 2001: 586) ugotavljal, da delitve med vojaškimi, gospodarskimi, političnimi in ideološkimi cilji oziroma interesi nikakor niso jasne, čeprav jih uresničujejo različni državni organi. Povezava med nacionalnimi varnostnimi interesi je v funkcionalnem smislu na splošno rečeno pozitivna, saj uresničevanje varnostnega interesa v eni dimenziji prispeva k varnosti v drugih dimenzijah, kar ustvarja pogoje za lažje uresničevanje pripadajočih varnostnih interesov. V tem smislu je Slovenija že zelo zgodaj po osamosvojitvi v Resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti RS (1993: 3681) zapisala, da se nacionalna varnostna politika uresničuje z usklajevanjem varnostnih, obrambnih in zaščitnih interesov z gospodarskimi, zdravstvenimi, socialnimi, razvojnimi, mednarodnimi in drugimi interesi ter tudi z usklajenim izvajanjem vseh varnostnih, obrambnih in zaščitnih dejavnosti Republike Slovenije kot celote.

⁴ Iz tega izhaja, da je analiza vojaških groženj varnosti določene države brez upoštevanja nevojaških groženj, ki lahko vplivajo na njihovo intenzivnost, necelovita in zato netočna. Velja seveda tudi obratno.

Vendar pa sta večdimenzionalnost ter kompleksnost ogrožanja nacionalne varnosti in izražanja nacionalnih varnostnih interesov hkrati tudi velik problem pri operacionalizaciji nacionalne varnostne politike.

Problem opredeljevanja nacionalnih varnostnih interesov

Vezanje osnovnega nacionalnega interesa na nacionalno varnost sicer pomeni objektivizacijo tega koncepta, vendar pa še ne visoke stopnje njegove objektivnosti. Namreč tudi koncept ogrožanja varnosti je kar precej podvržen relativnosti in različnim interpretacijam, ki izhajajo že iz same opredelitve. Tako varnost referenčnega objekta (posameznik, družba, država, mednarodna skupnost itd.)⁵ opredeljujemo kot "zaznano ali realno stanje njegove neogroženosti" (Prezelj, 2001) iz česar izhaja, da je razlika med dejansko in zaznano ogroženostjo lahko tudi velika. V tem smislu realne grožnje varnosti niso nujno tudi zaznane grožnje varnosti, prav tako pa tudi realno varnostno stanje izbranega referenčnega objekta ne ustreza nujno njegovi zaznani varnosti. S to problematiko se ukvarja takoimenovani varnostni konstruktivizem (glej Prezelj, 2000b), ki poudarja možnost sistematičnega produciranja in konstruiranja ogrožanja varnosti s pomočjo sodobnih in celo legitimnih tehnik vplivanja na javno mnenje.

Relativnost obeh konceptov je podkrepljena še s konstruktom "ogrožanja varnostnih interesov", ki mnogokrat prevzamejo mobilizacijsko vlogo, katera v osnovi pripada ogrožanju varnosti. Grožnje nacionalnim interesom obsegajo mnogo več prvin kot grožnje nacionalni varnosti, zato so nacionalni interesi lahko izjemno hitro ogroženi, kar se lahko izrabi za mobilizacijo družbenih (varnostnih) virov za delovanje proti nekemu ogrožajočemu subjektu. Frankel (1970: 69) je v tem smislu ugotavljal, da se z velikostjo države širi tudi horizont njenega nacionalnega interesa. Tako je ugotovil, da je po koncu druge svetovne vojne v ZDA nastal nacionalni konsenz, da morajo Američani aktivno uresničevati nacionalne interese prek svojih meja, da bi lahko uživali sadove svobode in prosperitete doma. To je vodilo h globalni interpretaciji njihovih nacionalnih interesov, pri čemer kakršnokoli dogajanje kjerkoli vpliva na te interese. Art (1993: 480) v tem smislu opredeljuje gospodarski nacionalizem, monopol regionalnega hegemonu in represalije drugih vlad nad lastnimi državljani kot grožnje ameriškim interesom. Mnogokrat se poskuša predstaviti omenjene grožnje ameriškim interesom kot neposredne grožnje ameriški nacionalni varnosti, kar po mojem mnenju nikakor ne drži.

Opredeljevanje nacionalnih varnostnih interesov je zelo kompleksen proces, ki zahteva vključevanje več različnih državnih in nedržavnih subjektov. V osnovi se proces opredeljevanja in preopredeljevanja nacionalnih varnostnih interesov izvaja v vseh fazah procesa oblikovanja nacionalnovarnostne politike, ki je sestavljena iz (1) opredelitve virov ogrožanja nacionalne varnosti, (2) identificiranja možnih načinov zagotavljanja varnosti pred viri ogrožanja, (3) sprejemanja odločitve o najprimernejših načinih zagotavljanja varnosti pred posameznimi viri ogrožanja ter

⁵ Referenčni objekt varnosti je tisti objekt, ki je v konkretnem primeru ogrožen in mu je bolj ali manj potrebno zagotavljati varnost (Prezelj, 2000: 29).

(4) izvajanjem in (5) nadziranjem izvajanja teh odločitev. V proces opredeljevanja in preopredeljevanja teh interesov so torej vključeni vsi akterji, ki so ključni pri oblikovanju politik: različna ministrstva, parlament kot celota, pozicijske ter opozicijske politične stranke in druge nevladne organizacije, predvsem znanstvene in medijske itd. Med oblikovalce teh interesov seveda spadajo tudi obveščevalne službe, ki k temu procesu prispevajo na manj viden, a ne nepomemben način.

Opredeljevanje nacionalnih varnostnih interesov v sodobnem nepredvidljivem varnostnem okolju, kjer zaznavamo vedno več groženj, se lahko hitro spreobrne v prioritiziranje posameznih vidikov zaznavanja ogrožanja varnosti in zagotavljanja nacionalne varnosti. Množičnost akterjev, ki na legitimen način zagovarjajo različne vidike nacionalnega varnostnega interesa in poudarjajo pomen različnih dimenzij ogrožanja varnosti, pomeni potrebo po usklajevanju njihovih mnogokrat celo nasprotujočih argumentov, pogledov in interesov. Stroka in znanost pogosto ne pomagata preveč pri oblikovanju konsenza na tem področju, saj različne znanosti in stroke različno razumejo pojav nacionalne in mednarodne varnosti (za več o tem glej Prezelj, 2000a). Obstaja tudi problem soglasja o pomembnosti varnostnih tem znotraj disciplin.

Za uresničevanje posameznih dimenzij nacionalnega (varnostnega) interesa so v sodobni državi odgovorna različna ministrstva, katerih delo v Republiki Sloveniji je razdeljeno z Zakonom o organizaciji in delovnem področju ministrstev (1994), delovanje pa s posebnimi področnimi zakoni. V Republiki Sloveniji je tako ministrstvo za obrambo odgovorno za zagotavljanje vojaške in civilne obrambe, poleg tega pa je v njegovi pristojnosti še zagotavljanje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je odgovorno za politiko zaposlovanja, ministrstvo za gospodarske odnose in razvoj in ministrstvo za gospodarske dejavnosti sta odgovorna za razvoj gospodarstva, ministrstvo za kulturo opravlja naloge za varstvo kulturne dediščine in kulturnih vrednot. Ministrstvo za notranje zadeve opravlja naloge s področja varovanja državne meje, preprečevanja in odkrivanja kaznivih dejanj in prekrškov, vzdrževanja javnega reda in miru, nadzira posest in nošenje osebne orožja itd. Ministrstvo za okolje in prostor opravlja naloge v zvezi varstvom okolja in narave ter jedrsko varnostjo. Ministrstvo za zdravstvo opravlja zadeve, ki se nanašajo na zdravstveno varstvo in varstvo prebivalstva pred nalezljivimi boleznimi. Naštete so le nekatere osnovne naloge izbranih ministrstev, pri čemer je potrebno poudariti, da jih ta ministrstva sama nikakor ne morejo opravljati. So le matična ministrstva, ki morajo sodelovati z drugimi ministri pri uresničevanju svojih nalog, torej pripadajočih vidikov nacionalnega varnostnega interesa.

Konsenz o prioriteti varnostnih področij in interesov se na strateški ravni odraža v nacionalnovarnostnih dokumentih in v tem sklopu predvsem v strategiji nacionalne varnosti, če ima država tak dokument. Prioritizacija je delno razvidna tudi iz letne razdelitve državnega proračuna med različne porabnike (ministrstva), ki zagotavljajo različne vidike varnosti.

Pomembnost posameznih dimenzij ogrožanja varnosti se skozi čas spreminja, kar vpliva tudi na spreminjanje prioritizacije posameznih nacionalnih varnostnih interesov. Ključna dimenzija ogrožanja varnosti v času hladne vojne je bila vojaške

narave, kar je pomenilo prioritiziranje nacionalnih vojaških varnostnih interesov. Po koncu hladne vojne se zaznavanje ogrožanja varnosti spremeni v prid poudarjanju nevojaških groženj varnosti, kar je povzročilo razslojevanje nacionalnega varnostnega interesa na več dimenzij.⁶ Predvsem pojav različnih tipov nacionalnih in tudi globalnih kriz vpliva na nadaljnje prioritiziranje posameznih nacionalnih varnostnih interesov. Denimo, v ZDA se je vojaška interpretacija nacionalnih interesov okrepila po korejski vojni, arabsko-izraelskih vojnah, zalivski vojni ipd. Prizma gospodarske interpretacije varnostnih interesov se je okrepila po mednarodni naftni krizi iz sedemdesetih let, prizma teroristične interpretacije pa po 11. septembru 2001. Teroristična napada na WTC in Pentagon sta tako zaznamovala strateško varnostno razmišljanje, da je terorizem virtualno postal prva grožnja nacionalni in mednarodni varnosti v sodobnem varnostnem okolju, kar se odraža v izjavah političnih voditeljev večine držav, nacionalnovarnostnih dokumentih, delovanju mednarodnih varnostnih organizacij ipd. Problem je v tem, da drugi viri ogrožanja niso nič manj nevarni v sodobnem času, četudi je verjetnost njihove sprožitve morda manjša. Inteligentna država bo v vsakem trenutku ohranjala pozornost in spremljala celoten spekter ogrožanja varnosti in njeno kompleksno naravo.

Prioritiziranje posameznih vidikov nacionalnega varnostnega interesa je po svoje logično, ker so viri za delovanje posameznih varnostnih mehanizmov omejeni. V tem smislu pa so posamezni vidiki nacionalnega varnostnega interesa v tekmovalnem odnosu, kar še najbolje ponazarja Buzanov (1991:270) koncept obrambne dileme, ki jo je opredelil kot možno neujemanje oziroma nasprotovanje med obrambo in nacionalno varnostjo, s čimer je imel v mislih razmerje med vojaško in ostalimi dimenzijami varnosti. Sredstva vsake države so namreč omejena, zato je pomembno, kateri vojaški in nevojaški instrumenti zagotavljanja varnosti bodo med prvimi na prioritetni listi. Dilema je lahko ponazorjena tudi s primerom razmerja med sredstvi, ki jih nameni neka država za obrambo in za znanost. Lahko se zgodi, da je vlaganje v obrambo preveliko in nesorazmerno z ogrožanjem varnosti, kar vpliva na učinkovitost in uspešnost drugih nevojaških vidikov zagotavljanja varnosti. Poudarjanje pomena ene varnostne dimenzije se lahko izrodi na način, kot lahko vojaške priprave celo ogrožajo varnost lastnega nacionalnega preživetja, kar Buzan utemeljuje z možnostjo vzajemno zagotovljenega uničenja (MAD) med absolutnim spopadom jedrskih velesil.

Opisano razmerje med dimenzijami zagotavljanja varnosti lahko v zadnjem času ponazorimo tudi s pojmom mirovne dividende. Mirovna dividenda je pojem, ki se je uveljavil v devetdesetih letih kot poimenovanje za trend zmanjševanja izdatkov v obrambne namene in njihovo preusmeritev na druga področja. Stockholmska iniciativa za globalno varnost je v svoji publikaciji iz leta 1991 ponudila oceno, da bi s tovrstno prerazporeditvijo sredstev v državah svetovnega severa lahko pridobili od 100 do 300 milijard dolarjev letno. Ta sredstva naj bi vložili v

⁶ Williams in Moskos (1997: 27) sta ponazorila prehod od vojaških k nevojaškim grožnjam v treh stopnjah: (1) v času pred hladno vojno je namreč ključno vlogo igrala grožnja konvencionalnega napada, (2) v času hladne vojne je to vlogo prevzel jedrski napad, (3) po njej pa subnacionalne in nevojaške grožnje, kot so npr. trgovanje z mamili, nenadzirane migracije, socialne patologije, gospodarska stagnacija, degradacija okolja itn.

socialne programe predvsem mednarodnega značaja, s čimer bi npr. zmanjševali stopnjo smrtnosti otrok (UNICEF), povečevali zdravje (WHO) ter zagotavljali minimalno stopnjo osnovne izobrazbe (UNESCO) (Common Responsibilities in the 90's, 1991: 16). Vendar so znanstveniki že v drugi polovici devetdesetih let ugotavljali, da je bila do tedaj pričakovana dividenda razočarajoče nizka. Smith (1997: 111) je v tem smislu poudarjal, da nihče ne ve točno, če res zniževanje stroškov za obrambo prispeva k povečevanju vložkov na humanitarnem, socialnem in gospodarskem področju.

Drugi primer, ob katerem se krešejo različni pogledi na nacionalno varnost, se nanaša na razpravo o razmerju med varnostjo in svobodo državljanov, ki je še posebej zaživela po terorističnem napadu na WTC in Pentagon v septembru 2001. Teroristični napad je namreč sprožil protiteroristično reakcijo nacionalnovarnostnega sistema ZDA in tudi drugih evropskih držav, ki očitno omejuje človekove pravice in svoboščine. Nedvomno vsak državljan potrebuje svobodo in varnost hkrati, zato obstaja nevarnost, da v razpravi o tem zaidemo v brezplodno iskanje odgovora na vprašanje, kaj je bilo prej in kaj je pomembnejše: kokoš ali jajce. Dejstvo je, da mora vsaka sodobna demokratična država uravnotežiti obe človekovi potrebi in pravici, sicer ne bi mogla obstajati.

Potrebno je poudariti, da dilema o razmerju med varnostjo in svobodo sploh ni nova dilema, temveč sega daleč nazaj v razmišljanje o vzrokih obstoja politične države. Politična teoretika iz 17. stoletja, Thomas Hobbes in John Locke, sta ugotavljala, da je človeška družba živela v naravnem stanju individualne svobode in avtonomije preden je prišlo do ustanavljanja držav prek tako imenovane družbene pogodbe. To je bilo z drugimi besedami stanje dokaj velike anarhije, v katerem je svoboda prevladovala nad varnostjo posameznika. Stopnja ogrožanja posameznikove varnosti v stanju vojne vseh proti vsem je bila visoka. Ljudje so živeli brez kakršnekoli druge varnosti kakor tiste, ki jim jo je zagotavljala njihova lastna moč in iznajdljivost. Ravno to nesorazmerje je pripeljalo do ustanavljanja takih družbenih instrumentov, ki vnašajo elemente reda v obstoječo anarhijo oziroma zagotavljajo varnost. Tako je bila država po Hobbesu ustanovljena za obrambo pred invazijo tujcev in pred drugimi posamezniki, po Locku pa za zaščito lastnine posameznikov in njihovih življenj. Sodobna država predstavlja zapleten skupek varnostnih instrumentov v obliki vojske, policije, podsistema zaščite in reševanja, zasebnih varnostnih služb, obveščevalnih služb, raznih instrumentov zagotavljanja ekonomske in socialne varnosti ipd.

Ustanovitev države kot skupka varnostnih instrumentov je pomenilo, da so se posamezniki odrekli nekaterim naravnim svoboščinam v zameno za višjo stopnjo varnosti. To je po eni strani pomenilo, da smo državi podarili monopol nad legitimno uporabo fizičnega nasilja, ki nas navsezadnje lahko povratno ogrozi, hkrati pa je nedvomno pomenilo napredek v razvoju človeške družbe, saj so se ljudje lahko posvetili kreativnemu ustvarjanju v relativno varnem okolju namesto neprestanega strahu za življenje ter skrbi za svoj obstoj.

Ta teza se potrjuje tudi na nivoju posameznika. V tem smislu je denimo A. Maslow pri ocenjevanju hierarhije človekovih potreb razvrstil varnost takoj za fiziološkimi potrebami. Brez zadovoljenih fizioloških potreb in potrebe po varnosti

namreč ni mogoče zadovoljevati ostalih, izvedenih potreb (npr. potrebe po samo-aktualizaciji). Frazo, da se vsak posameznik rodi svoboden, ne moremo na žalost in razočaranje klasične in sodobne liberalistične misli razumeti v smislu prednosti svobode pred varnostjo. Novorojeni otrok je v svoji svobodi nebogljn in prepuščen samemu sebi, zato na začetku potrebuje varnost in skrbnost staršev, da se lahko najprej razvije in šele nato v tem okviru uveljavlja svoje potrebe po svobodnem delovanju, izražanju, gibanju ipd. Razmerje med varnostjo in človekovimi svoboščinami je v bistvu razmerje med ogrožanjem varnosti posameznika in njegovo svobodo, pri čemer zgolj in samo relativno varno okolje omogoča človeku uveljavljanje človekovih svoboščin, kot so denimo svoboda gibanja, združevanja, izražanja mnenja ipd.

Pri razmerju med varnostjo in svobodo pa na pravno-formalni ravni ne gre za razmerje med dvema potrebama, ampak tudi za razmerje med dvema človekovima pravicama. V Univerzalni deklaraciji o človekovih pravicah iz leta 1948 je namreč v tretjem členu zapisano, da ima vsakdo pravico do svobode in varnosti. V 28. členu je tudi zapisano, da vsakomur pripada družbeni in mednarodni red, v katerem se lahko pravice in svoboščine iz deklaracije uresničujejo. Deklaracija pa v enem od zadnjih členov dovoljuje omejevanje človekovih pravic in svoboščin v primeru potrebe po zagotavljanju javnega reda in splošnega blagostanja (torej varnosti). Lahko torej rečemo, da je uravnoteženo uresničevanje in zadovoljevanje obeh potreb oziroma pravic za sodobno demokratično družbo izjemno pomembno, vendar pa je uresničevanje potrebe in pravice po svobodi možno le v nekih okviri minimalne varnosti in ne v popolni anarhiji, kjer bi bili soočeni s problemom "vojne vseh proti vsem" ali ogrožanja vseh s strani vseh.

Ameriški predsednik Bush je septembrski teroristični napad označil za napad na svobodo, *The Economist* pa je temu dodal, da je šlo za napad skozi svobodo. Nekatero znanstveno primerjalno analizo ogrožanja varnosti s strani terorizma (glej Prezelj, 2000a) resda kažejo, da je v razvitih demokratičnih državah več terorizma ravno zato, ker jim je omogočeno lahko delovanje zaradi njihove odprtosti in medijske razvitosti. Terorizem je osnovan na usmerjeni uporabi prekomernega nasilja s ciljem (medijsko) opozoriti na večinoma kak širši ideološko-politični boj. Demokratične družbe v izhodišču ne zatirajo različnih ideoloških in političnih gibanj, kot to večinoma počnejo totalitarne družbe. Terorizem je v nekem smislu bolezen sodobne demokracije, ki spretno izkoriča prednosti odprte družbe. Teza o napadu na svobodo se je še dodatno potrdila ravno zaradi restriktivnih oziroma protiterorističnih ukrepov nacionalnovarnostnega sistema ZDA in drugih evropskih držav.

Če ljudje dejansko čutijo ogroženost lastne varnosti, potem bodo očitno tudi v zelo demokratični družbi sprejeli omejitve lastnih svoboščin. Ravno to se je zgodilo v ZDA po terorističnem napadu 11. septembra, ko sta medijski sektor in parlament, kot dva glavna kritika in nadzornika državnega delovanja, sprejela tovrstne omejitve. Ključni mediji so, po pogovoru s svetovalko za nacionalno varnost Condolezzo Rice, sprejeli neko obliko samocenzure v smislu, da bodo temeljito premislili, ali se posvetovali pred objavo sporočil bin Ladna ali drugih terorističnih skupin. Ameriški kongres je sprejel protiteroristični zakon, ki povečuje pristojnosti

ameriške vlade pri telefonskem prisluškovanju, nadziranju elektronskih sporočil, pri zadržanju imigrantov zgolj zaradi suma povezanosti s teroristi itd. Kritična javnost, ki se je oglasila ob razpravah o sprejetju tega zakona, ne verjame, da je bilo doseženo primerno ravnotežje med podarjeno svobodo in dejanskimi varnostnimi učinki. Skrbelo jo je predvsem, kako bo to vplivalo na tiste, ki spoštujejo zakon. Kljub temu je bil zakonski predlog sprejet s samo enim nasprotujočim in enim vzdržanim glasom. Zakon ima sicer vgrajene nekatere pomembne varovalke, kot je denimo začasnost povečanih pooblastil prisluškovanja in strog sodni nadzor nad njihovim izvajanjem s strani FBI.

Transnacionalno povezovanje varnostnih interesov sodobnih držav

Koncept transnacionalnega ogrožanja varnosti

V sodobnem vedno bolj globaliziranem (povezanem) svetu so posamezne grožnje varnosti vse bolj transnacionalnega značaja. Za transnacionalne grožnje varnosti je poleg predhodno opredeljenih Ullmanovih kriterijev značilno še (1) skoraj nezadržno širjenje prek meja, (2) pretežno nevojaški značaj in (3) nedržavni značaj nosilcev ogrožanja. Državne meje so nastale zaradi razmejevanja človekovih oblik organiziranja življenja na določenem ozemlju, kar pa ni vplivalo preveč na množico pojavov (groženj varnosti v našem primeru), ki se širijo neodvisno od umetnih meja. Grožnje nacionalni varnosti, ki se prenesejo prek meja v druge države lahko kaj hitro začnejo ogrožati nacionalno varnost drugih držav in potemtakem mednarodno varnost. Mnogi viri izpostavljajo naslednje tipične primere sodobnih transnacionalnih groženj varnosti: tihotapljenje ilegalnega konvencionalnega orožja, mamil, nevarnih materialov (vključno z jedrskim orožjem), transferi ilegalnih migrantov, prenašanje nalezljivih bolezni, informacijske disrupcije (ogrožanje informacijske infrastrukture, npr. kiber terorizem in kiber kriminal) itd. Posebno kategorijo predstavljajo onesnaževanje okolja ter naravne in antropogene nesreče. Mandel (1999), nekdanji pripadnik ameriške obveščevalne skupnosti, v svoji vzorčni analizi sodobnih transnacionalnih groženj varnosti zagovarja delitev le-teh na nenamerne (npr. naravne nesreče) in namerne.

Na splošno je možno določiti smeri mednarodnega prenašanja omenjenih groženj. Ilegalno orožje navadno potuje od razvitega severa k nerazvitemu jugu, kjer je več oboroženih konfliktov, ilegalni migranti in mamila se gibljejo od nerazvitega juga, ki želi na hitro zaslužiti veliko denarja, k razvitemu severu, nalezljive bolezni in informacijske disrupcije pa potujejo v obe smeri. Slovenija se nahaja na robu najbolj razvitega severa in je tranzitna država za večino omenjenih transferov, vedno bolj pa postaja že kar ciljna država.

Zgornja opredelitev značilnosti transnacionalnih groženj varnosti izpostavlja tudi njihovo pretežno nevojaško naravo (glej tudi Smith, 2000), kar pa ne pomeni, da pogosto niso posledica vojaških konfliktov ali pa celo njihov vzrok. Transnacionalno širjenje ogrožanja varnosti je mnogokrat posledica že eskalirane grožnje na nacionalni ravni (npr. oboroženi konflikt, konflikt med teroristično skupino in državo, razcvet kriminala itd.) ali pa vzrok nadaljnega stopnjevanja dru-

gih groženj varnosti (npr. povišanje stopnje kriminala v ciljni ali tranzitni državi kor rezultat visoke stopnje ilegalnih migracij). Ta fenomen imenujemo transnacionalno kompleksno ogrožanje varnosti.

Pod tretjo točko je omenjeno, da so nosilci transnacionalnih groženj varnosti predvsem nedržavnega značaja v obliki raznih nevladnih organizacij, kot so kriminalne združbe in teroristične organizacije. To pomeni, da nosilci sodobnih transnacionalnih groženj varnosti niso podvrženi dokaj učinkovitim meddržavnim normativnim regulacijam, kar pa po drugi strani seveda ne pomeni, da jih nekatere, predvsem "malopridne", države ne spodbujajo. Po nekaterih podatkih pa zaradi lastnih nacionalnih interesov tudi nekatere "pridne" države niso povsem nedolžne pri uporabi in spodbujanju raznih transnacionalnih groženj varnosti.

Mandel (1999:15) v svoji analizi ugotavlja, da so ogrožajoči transnacionalni transferi v visoko soodvisnem svetu še bolj nevarni, ker smo jih dolgo časa podcenjevali, smo zanje izjemno ranljivi in ne vemo točno, kako jih zaustaviti. Namerna ogrožajoča uporaba transnacionalnih tokov s strani kriminalnih in terorističnih skupin predstavlja po njegovem mnenju največjo nevarnost za sodobne države. Naša ranljivost pa je tudi večja zaradi psihološkega efekta "naivne ignorance žrtev", ki je v tem, da žrtve teh groženj nenehno znova izražajo presenčenje, čeprav so jim lahko sosednje države neprestano izpostavljene.

Poleg opredelitve koncepta transnacionalnih groženj varnosti pa je potrebno omeniti še zgodovinsko permanentnost in paradoksalnost transnacionalnih tokov. Permanentnost je v tem, da transnacionalne grožnje varnosti niso nov pojav. "Države se namreč od samega začetka svojega obstoja spopadajo z mnogimi od zgoraj naštetih oblik, vendar pa je s tehnološkim razvojem in razširjanjem liberalnih vrednot prišlo do intenziviranja tokov, ki omogočajo tudi širitev teh groženj" (Strategic Assessment, 1995). Paradoksalnost transnacionalnih tokov pa je v tem, da po eni strani prispevajo k razvoju družbe, hkrati pa omogočajo prenos ogrožanja varnosti čez državne meje. Negativne posledice večje povezanosti sveta so še večje zaradi vpliva liberalnih in demokratičnih idej, ki spodbujajo svobodo mednarodnih transferov ljudi, storitev in materialnih dobrin in tako onemogočajo ekstremni mejni nadzor. Denimo kriminalne združbe izkoriščajo obstoječi pretok blaga in storitev za pranje denarja, tihotapljenje drog, ljudi, nevarnih materialov, orožja itd. Sodobni terorizem postaja vse bolj globalnega značaja, saj mu obstoječa komunikacijska sredstva olajšujejo mednarodno financiranje, sodelovanje in organiziranje akcij (npr. povezovanje teroristov prek interneta ipd). Nevarne nalezljive bolezni se z legalno migracijo ljudi prek obstoječih komunikacij lahko izredno hitro prenašajo po celem svetu.

Nacionalnovarnostni ukrepi proti transnacionalnemu ogrožanju varnosti

Zgodovina koncepta nacionalnega interesa v pravem pomenu besede se začneja z nastankom modernih držav v šestnajstem in sedemnajstem stoletju. Začetni interesi raznih vladarjev, dinastij in *raison d'état* so bili počasi nadomeščeni z referiranjem na narod, kar se je začelo poimenovati nacionalni interes.⁷ "Križa nacionalnih držav" (Frankel, 1970: 21) in koncepta suverenosti vodi v krizo nacionalnega interesa. Z intenziviranjem transnacionalnega ogrožanja varnosti v sodobnem svetu se je namreč tako spremenila narava nacionalnega varnostnega interesa, da lahko govorimo že o novi višji ravni konceptualiziranja varnostnih interesov. "Sebična narava tega interesa" je nekako dojela, da je v njenem interesu, da so uresničeni osnovni varnostni interesi drugih iz bližnjega in tudi daljnega varnostnega okolja.

Soodvisnost med državami je tisti faktor, ki vodi k podobnim percepcijam virov ogrožanja, kar se lahko izrazi v skupni akciji za doseganje kolektivnih ciljev (Murray&Viotti, 1994:10), ko pride do kongruence ali harmoniziranja nacionalnih interesov (Plano&Olton,1988:10-11). Prava rešitev pred transnacionalnim ogrožanjem varnosti ni v izolacionističnem zaprtju meja, kar bi v današnjem svetu predstavljalo popolno iluzijo in katastrofo, temveč v obliki mednarodnega sodelovanja, na čemer temelji sodobni model kooperativne varnosti. Nobena država se sama ne more več upreti transnacionalnemu ogrožanju varnosti. Lahko celo rečemo, da danes nacionalne varnosti ni mogoče zagotavljati brez intenzivnega mednarodnega (varnostnega) sodelovanja v obliki bilateralne ali multilateralne medvladne aktivnosti, ki je sestavljena iz faze skupne opredelitve (skupnega) problema, skupne analize možnih ukrepov in nenazadnje, izvajanja skupnih ukrepov. Izolirane unilateralne rešitve transnacionalnih problemov so zgolj parcialne. V tem smislu lahko ugotovimo, da je temeljni nacionalni varnostni interes (Republike Slovenije) v preprečevanju nastajanja groženj varnosti v drugih državah predvsem iz iste regije in v zaustavitvi njihovega transnacionalnega prenašanja. V tem smislu je nekdanji ameriški predsednik Clinton v svojem govoru na Moskovski državni univerzi leta 1995 odkrito poudarjal, da ZDA podpirajo politične (demokratske) in gospodarske reforme (organiziranje svobodnih volitev, svoboda tiska, zmanjševanje vojaške oborožitve, zmanjševanje proračunskega primanjkljaja, prehod na tržno gospodarstvo itd.) v Rusiji predvsem zaradi tega, ker je to v njihovem nacionalnem interesu. Tako je reforme označil kot ne samo koristne za Rusijo, temveč tudi za ZDA in ostali svet. (Clinton, 1995).

Zgoraj opredeljeni nacionalni varnostni interes Republike Slovenije v zvezi s preprečevanjem transnacionalnega ogrožanja varnosti je dokaj jasen, kljub temu pa je mnogokrat "problematično prevajanje splošnih nacionalnih interesov v konkretne, natančne nacionalne cilje in sredstva" (Plano & Olton, 1988: 11). V tem smislu navaja Mandel (1999, 9, 12, 35) tri vrste težav. Prva težava je že v sami naravi transnacionalnih groženj, ki so večinoma izražene posredno, kar vzbujata dvom o nujnosti reaktivnega delovanja. Druga težava je v tem, da klasična strategija odvr-

⁷ *Obstoj podobnega interesa je vsekakor možno odkriti veliko prej, celo v primitivnih družbah, ki so tudi že razvile neke oblike interesa po lastnem preživetju, ohranjanju moči in bogastva, vendar ne na tako visoko artikuliranem nivoju (Frankel, 1970: 20).*

čanja v primeru transnacionalnih groženj varnosti ni učinkovita, tretja težava pa je posledica interakcije simultanih procesov anarhičnosti, suverenosti in globalizacije. Ko se denimo pojavi transnacionalna grožnja varnosti kot nekakšna oblika negativne posledice procesov globalizacije lahko težnja po nacionalni suverenosti ustvari prepreko za skupno ukrepanje. Prav lahko predstava o anarhičnosti mednarodnih odnosov, kjer ne obstaja vrhovna avtoriteta, povzroči iluzijo, da bodo kolektivni ukrepi tako ali tako neučinkoviti.

Sklepne misli

Povezanost med ogrožanjem varnosti in nacionalnim varnostnim interesom se na splošno vidi v njuni relativnosti, skupnem spreminjanju skozi čas, večdimenzionalnosti, kompleksni povezanosti posameznih dimenzij in transnacionalnosti. Sklepne misli glede povezave nacionalnih varnostnih interesov in ogrožanja varnosti lahko strnemo v nekaj točk:

1. Nacionalni interesi vsake države so v osnovi nacionalni varnostni interesi. Osnovni (vitalni) interes Republike Slovenije in vsake druge sodobne države je, da zagotovi svojim državljanom in institucijam čim višjo stopnjo varnosti oziroma čim nižjo stopnjo ogrožanja nacionalne varnosti. Država ne sme biti pripravljena sklepati kompromisov glede tega interesa.
2. Za koncepta ogrožanja varnosti in nacionalnega varnostnega interesa je predvsem značilna subjektivnost in relativnost, kar je delno mogoče opaziti v vmesnem konceptu "ogrožanja nacionalnih interesov".
3. Sam koncept nacionalnega varnostnega interesa se spreminja vzporedno s spreminjanjem ogrožanja varnosti. S širjenjem pojmovanja (ogrožanja) varnosti se je razširil tudi koncept nacionalnega varnostnega interesa. Večdimenzionalnost in kompleksnost, ki sta značilni za sodobno ogrožanje varnosti, postaneta tudi lastnosti nacionalnega varnostnega interesa, ki je sestavljen iz množice varnostnih interesov, ki ustrezajo dimenzijam in pojavom ogrožanja varnosti.
4. Grožnje varnosti so v sodobnem globaliziranem in demokratiziranem svetu vse bolj transnacionalne, kar pomeni, da se skoraj nezadržno širijo prek meja, imajo pretežno nevojaški značaj, širijo pa jih predvsem nedržavni subjekti (kriminalne in teroristične skupine). Transnacionalno širjenje ogrožanja varnosti je mnogokrat posledica že eskalirane grožnje na nacionalni ravni (npr. oboroženi konflikt, konflikt med teroristično skupino in državo, razcvet kriminala itd.) ali pa vzrok nadaljnjega stopnjevanja drugih groženj varnosti (npr. povišanje stopnje kriminala v ciljni ali tranzitni državi kor rezultat visoke stopnje ilegalnih migracij). Ta fenomen imenujemo transnacionalno kompleksno ogrožanje varnosti.
5. Nacionalni interes za doseganje visoke stopnje nacionalne varnosti pred transnacionalnimi grožnjami je mogoče uresničevati zgolj z intenzivnim mednarodnim sodelovanjem. V tem smislu je stabilnost in varnost Jugovzhodne Evrope v interesu Republike Slovenije, kar se izraža v njenem vojaškem in nevojaškem sodelovanju v mednarodnih prizadevanjih za stabiliziranje te regije. Smernice za zagotavljanje nacionalne varnosti v sodobnem svetu so sestavljene iz preple-

tenih elementov zagotavljanja zadovoljive stopnje lastne stabilnosti in varnosti, razvoja prijateljskih in dobrih odnosov s sosednjimi državami in velesilami, pridobitve slovesa miroljubne, prijateljske in demokratične države, ki ji je vredno zaupati, in prispevanja z vojaškimi in nevojaškimi sredstvi k varnosti v svoji neposredni regiji in tudi na globalni ravni.

LITERATURA

- Art, Robert (1993): *A Defensible Defense: America's Grand Strategy After the Cold War*, V Art, Robert & Waltz, Kenneth (ur.): *The Use of Force: The Military Power and International Politics*, Lanham: University Press of America.
- Buzan, Barry (1991): *People, States and Fear, An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, Barry, Kelstrup Morten, Lemaitre, Pierre, Tromer, Elizabeta in Waever, Ole (1990): *The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era*, London: Pinter Publishers.
- Buzan, Barry, Waever, Ole, de Wilde, Jaap (1998): *Security: A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner Publishers.
- Clinton, Bill (1995): *The United States and Russia: Facing Common Challenges*, govor na Moskovski državni univerzi, U.S. Department of State Dispatch, Let. 6. Št.20, 15.5.1995.
- Common Responsibilities in the 90's: *The Stockholm Initiative on Global Security and Governance* (1991), Stockholm: Prime Minister Office.
- Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije (1999), Uradni list RS, št. 108, 27.12.
- Finnemore, Martha (1996): *National Interests in International Society*, London: Cornell University Press.
- Frankel, Joseph (1970): *National Interest*, London: Pall Mall Press.
- Grizold, Anton (1992): *Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti*, V: Grizold, Anton (Ur.), *Razpota nacionalne varnosti*, Ljubljana: TIP.
- Grizold, Anton (1994): *The Concept of National Security in the Contemporary World*, *International Journal of World Peace*, 11 (3).
- Grizold, Anton (1999a): *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Grizold, Anton (1999b): *Evropska varnost*. Ljubljana: TIP.
- Human Development Report (1994): UNDP, New York: Oxford University Press.
- Ikenberry, John (1986): *The State and Strategies of International Adjustment*. *A Quarterly Journal of International Relations*, 39 (1).
- Luard, Evan (Simoniti, Iztok & Grizold, Anton) (2001): *Človek, država in vojna*, Ljubljana: TIP.
- Mandel, Robert (1999): *Deadly Transfers and the Global Playground: Transnational Security Threats in a Disorderly World*. Westport: Praeger.
- Mathews Tuchman, Jessica (1989): *Redefining Security*, *Foreign Affairs*, 68 (Spring).
- Murray, Douglas & Viotti, Paul (1994): *The Defense Policies of Nations: A Comparative Study*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Plano, Jack & Olton, Roy (1988): *The International Relations Dictionary*, Santa Barbara: ABC-CLIO
- Prezelj, Iztok (2000a): *Varnost sodobne družbe kot večdimenzionalni pojav: oblikovanje metodološkega modela ocenjevanja ogrožanja varnosti*. Magistrsko delo, FDV, Ljubljana.
- Prezelj, Iztok (2000b): *Metode vplivanja na ciljne javnosti v primeru zalivske vojne iz leta 1991 (konstruktivistični pristop k razumevanju sodobne varnostne stvarnosti)*, V Lobnikar,

- Branko (ur.): Raziskovalno delo podiplomskih študentov Slovenije, Ljubljana: DMRS.
- Prezelj, Iztok (2001): Grožnje varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobni družbi: razreševanje nekaterih terminoloških dilem, Teorija in praksa, 38(1).
- Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti RS (1993), Uradni List RS, št. 71, 30.12.
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS (2001), Uradni List RS št. 56, 6.7.
- Smith, Dan (1997): *Der Fischer Atlas Kriege und Konflikte*, Frankfurt am Mein: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Smith, Paul (2000): *Transnational Security Threats and State Survival: A Role for the Military*, Parameters, 30(3).
- Strategic Assesment: *Flashpoints and Force Structure* (1995), Washington: National Defense University, Institute for National Strategic Studies.
- Terriff, Terry, Croft, Stuart, James, Lucy in Morgan, Patrick (1999): *Security Studies Today*, Cambridge: Polity Press.
- The Concise Oxford Dictionary of Politics (1996), Oxford University Press, Oxford Reference Online. Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.oxfordreference.com>.
- Ullman, Richard (1983): *Redefining Security*, International Security, 8(1).
- Univerzalna deklaracija o človekovih pravicah (1948), Adopted by UN General Assembly Resolution 217A (III), 10 December.
- Waever, Ole, Buzan, Barry, Kelstrup, Morten in Lemaitre, Pierre eds. (1993): *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, New York: St. Martin's Press.
- Williams, John Allen in Moskos, Charles (1997): *Civil-Military Relations after the Cold War*, V Bebler, Anton (ur.), *Civil-Military Relations in Post-Communist States: Central and Eastern Europe in Transition*, London: Praeger.
- Zakon o organizaciji in delovnem področju ministrstev (1994), Uradni list RS, št 71, 18.11.